

je još poslije dvadeset i više vijekova mletačka navigacija Jadranom bila uvjetovana od posjeda dalmatinskog primorja.

Tako su još tijekom šestoga vijeka pr. Kr. iseljenici iz Knidosa u savezu s Korkiranima osnovali grčku koloniju na otoku Korčuli, neznamo nažalost na kojem mjestu, možda u samoj Lumbardi gdje je kasnije bila kolonija Issejaca. Dorci iz Sirakuse naseliše se koncem petoga vijeka na otoku Visu izgradivši Issu, koja je opet sa svoje strane osnovala početkom četvrtog vijeka novu naseobinu na otoku Korkyra melaina (Korčula) gdje je danas selo Lumbarda. O postupku prigodom osnivanja ove nove kolonije i o podjeli raspoložive zemlje sačuvao nam se vrlo dragocjen natpis — jedini ove vrsti. Otprilike istodobno s Issom utemeljen je grad Pharos (danas Starigrad) na otoku Hvaru. Issa je imala i svoj posjed na kopnu, njene su podružnice Tragurion (Trogir), Epetion (Stobreč) i sama Salona (Solin). Bezdvojbeno su Grci također u Naroni (Vid kod Metkovića) držali svoju bazu za trgovinu u neretljanskoj dolini i grčki trgovci bili su jako zastupani u Epidauronu (Cavtatu), Rhizonu (Risnu) te u Butoi (Budvi). Za neke grčke naseobine znamo da su doista postojale na našem primorju, jer imamo njihov novac ili historijske vijesti o njima, ali do danas nismo u stanju da odredimo njihov položaj (tako za Herakleiu, za mjesto čije je ime počelo sa Dim... (?) i Anchiale).

Svaka grčka kolonija imala je okolo svog jakim zidinama utvrđenog grada dovoljno obrađene zemlje za prehranu svojih stanovnika. Ali ratarstvo i ribarstvo bijaše zanimanje samo manjeg dijela pučanstva, glavnu zaradu dobivali su od svoje trgovine s ilirskim žiteljstvom. Trgovina bila je dosta unosna tako da je vladalo u ovim gradićima prilično blagostanje; neke kolonije kao Issa, Pharos, Korkyra, Herakleia i Dim... (?) kovale su čak i svoj novac. Premda daleko od zemlje matice ovi osamljeni i izloženi pioniri grčke kulture čuvali su brižljivo i s pietetom tradiciju stare domovine u javnom i privatnom životu. Nažalost naša arheologija još nije sistematski istražila dragocjene ostatke ovih kolonija; što se je više ili manje slučajno našlo, osobito na Visu, bilo to ulomak arhitekture, bilo nadgrobna stela ili vaza ili kipić iz groba, svaka i najsitnija stvar odaje ruku grčkog majstora i svjedoči nam o onom profinjenom ukusu koji se bitno razlikuje od kasnijih proizvoda praktičnog i priprostog Rimljana.

S ilirskim slobodnim plemenima grčki koloniste ispočetka su živjeli u dobrim odnosima, tako da su na otocima neke urođenike čak sebi asimilirali i primili u svoju gradsku organizaciju. Od trgovine imali su i jedni i drugi uzajamnu korist. Nastao je preokret, čim je počela politička i socijalna organizacija Ilira. Politički sukobi, ratovi i najviše ilirsko gusarstvo ugrožavali su grčku trgovinu i